

za oltar Sv. Nikole. Bez osnove mu se pripisivao »Ugljanski poliptih« iz franjevačke zbirke u Zadru, a ni poistovjećivanje s »Majstorskom tkonškoga raspela« nema prave osnove.

LIT.: C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959, str. 93–96. — K. Prijatelj, Novi podaci o zadarskim slikarima XIV–XVI stoljeća, Prilozi – Dalmacija, 1961, 13, str. 97–99. — L. Olivato, Un' ipotesi su Biagio di Luca da Zara, Atti e memorie SIASP, 1974, str. 197–203. — N. Klaić i I. Petricoli, Zadar u srednjem vijeku, Zadar 1976, str. 526. — E. Hlilje, Bilješke o zidnom slikarstvu u Zadru koncem 14. i poč. 15. stoljeća, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 1990, 29, str. 245–249. E. Hl.

BANIĆI, selo Z od Dubrovnika s tri naselja: Gornje Selo, Donje Selo i Nonkovići. Gornje i Donje Selo su naselja zbijena, utvrđena tipa. Župna crkva Sv. Marije Mandaljene građena je 1600. Na njezinu juž. zidu ugrađen je nadgrobni natpis Ohmučevića, pisan bosančicom.

BANOŠTOR, selo u Srijemu, Vojvodina. Tu je u XII. st. hrv. ban Bjeloš podignuo opatiju Sv. Stjepana Prvomučnika (oko 1150). Nakon toga benediktinski samostan pripada augustincima, a od 1229. neko je vrijeme sjedište srijemske biskupije. Sačuvan je jedan romanički stup sa starohrv. pleterom. — U XIV. i XV. st. na prostoru sela bio je utvrđeni grad a od 1473. *Castrum Ban Monostra* koji je pripadao srijemskoj biskupiji. Porušili ga Tatai 1242. i Turci 1526.

LIT.: R. Šmit, Srednjeevropski gradovi u Vojvodini, Vojvodina, I, Novi Sad 1939. — I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, III, Split 1965. R.

BANJEVCI, selo u Ravnim kotarima. Crkva Sv. Ivana pripada tipu utvrđene romaničke crkve S Dalmacije. Zvonik u obliku masivne kule, podignut na pročelju, zahvaća čitavu širinu jednobrodne građevine. Istomu tipu pripada *Sveti Bartul* kraj Petračana i *Sveti Arhandeo* u Miranju.

BANJOLE, lok. Z od Vodnjana. U polju je otkrivena 1907. trobrodna bazilika Sv. Mihovila, s tri polukružne apsidi i narteksom. Svetište je od prostora za vjernike bilo odijeljeno pregradom. Ispred svetišta, u srednjem brodu, nalazi se pravokutni kor i okrugli ambon, a u juž. brodu presvođena grobnica s relikvijama. U liniji glavne osovine, u prostoru za vjernike, nalaze se škropionica i oltar s križem. Pod je uglavnom popločen spikama, djelomice i pravilno isklesanim pločama od vapnenca. U grobnici ispod poda pronađen je mozaični pod, a ispod narteksa su zidane grobnice, sarkofag i jednostavni, u zemlju ukopani grobovi. Kameni crkv. namještaj potječe iz raznih vremena. Najstariji građevnoj fazi (V. st.) pripadaju kapiteli s akantovim lišćem, mramorni kapitelić kao i mozaični pod na prostoru grobnice. Dio namještaja (grede, pilastri, ploče) potječe iz faze pleterne skulpture, dok je najviše nađenih ulomaka s izrazitim reminiscencijama pleterne skulpture iz sred. XI. st. (pilastar s orantom i greda s apostolima, polukružna ploča ambona s prikazom Marije na Kristovu grobu, dio ploče ambona s prikazima bijega u Egipat, kapitelić s plastično oblikovanim životinjama). Bazilika je služila bogoslužju do prve pol. XV. st. God. 1456. nalazi se u ruševinama, jer je tada od njezinih ulomaka izgrađena crkva Sv. Mihovila sa šiljastobačvastim svodom.

LIT.: D. Rismondo, La primitiva chiesa di s. Michele di Bagnole presso Dignano, Atti e memorie SIASP, 1908, 24, str. 352–373. — W. Gerber, Altchristliche Kulturbauten Istriens und Dalmatiens, Dresden 1912, str. 73–76. — B. Marušić, Kasnoantička i bizantska Pula, Pula 1967, str. 33. — A. Šonje, Bizant i crkveno graditeljstvo u Istri, Rijeka 1981, str. 71–81. Br. Ma.

BANJOLE, selo kraj Pule. U zaljevu Kanalić nalaze se ostaci jednobrodne crkve Sv. Nikole s polukružnom apsidom širokom kao brod. Vanjski su zidovi ukrašeni lezenama, a dvije unutrašnje lezene, koje nose trijumfalni luk, sužavaju apsidalni otvor. U ruševinama su nađena dva kapitela po kojima se, zajedno s tlocrtom i popločenim podom, građevina datira u vrijeme između 600. i 750.

LIT.: B. Marušić, Dva nova spomenika zgodnije srednjeevropske arhitekture iz Južne Istre, Arheološki vestnik (Ljubljana), 1956, 1–2. — A. Šonje, Bizant i crkveno graditeljstvo u Istri, Rijeka 1981, str. 71–81. Br. Ma.

BAPSKA, selo kraj Vukovara. Juž. od sela, na lok. *Gradac* otkriveno je pretpov. naselje s nalazima iz neolitika i eneolitika. Otkopani su ostaci pretekuša, oruđa i oružja od kamena te kosti, gruba i fina keramika. — B. se prvi put spominje 1332. Jednobrodna crkva Sv. Marije, građena od opeke, u najstarijem je dijelu romanička; produžena je u doba gotike. Stradala u ratu 1663–64. U XVIII. st. barokizirana (svodovi), u XIX. st. uz svetište je dodana sakristija, a pred gl. pročeljem s gotičkim dovratnikom sagrađeni su atrij (prije 1837) i zvonik 1855. U crkvi je barokna slika *Marije Auxiliatrix* prema Luki Cranachu.

EHU, 4

LIT.: R. R. Schmidt, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945, str. 121. — S. Dimitrijević, Sopotsko-lendelska kultura, Zagreb 1968. — V. Gvozdanović, Vrijednost romaničke arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj i kapela sv. Marije u Bapskoj, Arhitektura, 1970, 106. — A. Bošnjaković, Crkva blažene djevice Marije na Bapskoj, Zagreb 1978. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. S. Dim. i A. Hl.

BAPTISTA ARBENSIS → IVAN KRSTITELJ RABLANJAN

BAPTISTA ZAGRABIENSIS (Battista Schiavone, B. da Udine, B. da San Daniele), slikar (Zagreb, prva pol. XV. st. — Udine, ?, VI. 1484). Živio 1467–84. u Udinama i radio u Furlaniji. Izgubljeni su njegovi radovi za crkve Sta Maria di Comerzo i S. Daniele di Castello u San Daniele del Friuli. Jedino sačuvano djelo, *Raspeće* sa Sv. Marijom i Ivanom (tempera na drvu) čuva se u Museo d'arte u Terro di Aquileia i odaje zanimljivoga provincijskog slikara.

LIT.: I. Kugli, Magister Baptista Zagabriensis, Bulletin JAZU, 1958, I. — Ista, Un pittore friulano de '400 — Magister Baptista Zagabriensis, Ce Fastu?, 1962, 38. L. D.

BAPTISTERIJ → KRSTIONICA

BAR, grad u Crnoj Gori. Ispod planine Rumije nalaze se ruševine Staroga Bara. — U starom dijelu grada su katedrala Sv. Jurja, trobrodna romaničko-gotička bazilika, po svojoj prilici iz XIII. st. Očuvana je samo u temeljima, ispod kojih je otkopana starija crkva; po fragmentima ranoromaničkog pletera datira se u IX. do XI. st. Njezin je pod bio popločen sekundarno upotrijebljenim kasnoantičkim, odnosno ranobiz. mozaikom. Mlađe su dvije gotičke građevine: jednobrodna crkva Sv. Venerande, iz XIV. ili XV. st., i kapela Sv. Katarine iz XIV. st. — Ispred najstarijih gradskih vrata nalazila se crkva Sv. Nikole, kasnoromanička građevina s elementima gotike, poslije obuhvaćena novijim obrambenim pojaskom. Vjerojatno je pripadala franjevačkom samostanu iz 1288. Ostaci zidnih slika iz XIV. st., a djelomično i mlađi, poslije su uništeni. Crkva je srušena prilikom eksplozije baruta 1912. — Među građevinama po veličini i obradi izdvaja se kasnosrednjovj. velika palača u zap. dijelu grada s ostacima zidnih slika, dozidana u mletačko doba, vjerojatno biskupska rezidencija. Za katastrofalnog potresa 1979. srušeni su ili teško oštećeni svi kulturno-pov. spomenici u Baru.

LIT.: I. Thallóczy, K. Jireček i M. Šufflay, Acta et diplomata res Albaniae Mediae Aetatis illustrantia, I–II, Beč 1913. i 1918. — M. Šufflay, Die Kirchenzustände im vortürkischen Albanien, Wien 1916. — D. Bošković, Proučavanje Starog Bara, Zbornik zaštite spomenika kulture (Beograd), 1952. — Ista, Istraživački, arheološki i konzervatorski radovi u Starom Baru 1951–1955 g., ibid., 1955–56. — P. Mijović i M. Kovačević, Gradovi i utvrđenja u Crnoj Gori, Beograd–Ulcinj 1975. R.

BARAČ, Antun, slikar (Split, 18. IV. 1790 — 5. IX. 1855). Bio je pandurski časnik i činovnik financijske uprave, slikarstvom se bavio amaterski. Na putovanjima jadranskom obalom akvarelom je između 1810–50. slikao vedute gradova (Split, Omiš, Dubrovnik, Herceg-Novi, Kotor), svečane pri-

BANJOLE KRAJ VODNJANA, lik oranta na ulomku pregradnoga pilastra iz bazilike Sv. Mihovila

A. BARAČ, Antun Barač s djecom plače na ženinu grobu

zore u povodu dolazaka poznatih ličnosti u Split i Kotor, kao i događaje iz osobnoga života (*Antun Barač s djecom plače na ženinu grobu*, 1837). Akvareli se čuvaju u Arheološkomu muzeju u Splitu. Autobiografski prizori prožeti su prostodušnošću i romantičnom poetičnošću.

LIT.: K. Prijatelj, *Spliti slikari XIX stoljeća* (katalog), Split 1959. — Slikarstvo XIX stoljeća u Hrvatskoj (katalog), Zagreb 1961, str. 57, 197. — V. Maleković, *Hrvatska izvorna umjetnost*, Zagreb 1973, str. 94. VI. MČ.

BARADA, Miho, povjesničar (Seget kraj Trogira, 16. III. 1889 — Zagreb, 9. VII. 1957). Teologiju učio u Zadru, studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1929. doktorirao tezom *Topografija Porfirogenetove Paganije*; diplomirao pomoćne povijesne znanosti u Rimu (1931). God. 1932. postaje profesor crkv. povijesti na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu; 1937—54. profesor nacionalne povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1935—41. bio je urednik časopisa »Croatia sacra«. Proučavao je hrv. povijest srednjega vijeka. Izdao srednjovj. izvornu građu trogirskoga arhiva (*Trogirski spomenici*, I, u: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, 1948, 44 i 1950, 45).

A. BARANYAI, vila u Tuškancu

BIBL.: O našem običaju biranja kralja, SHP, 1927; »Scriptorium« opatije sv. Krševana u Zadru, Godišnjak Univerziteta u Zagrebu, 1933; *Natpis hrvatske kraljice Jelene*, Nastavni vjesnik, 1934—35; *Hrvatska diaspora i Avari*, SHP, 1952. R.

BARANYAI, Aladár, arhitekt (Szászvár, Mađarska, 11. XII. 1879 — Zagreb, 5. I. 1936). Graditeljsku školu završio u Zagrebu 1899. Boravio u Beču i drugim eur. gradovima. Zapošljava se 1899. u građevnom poduzeću Pilar-Mally-Bauda. God. 1905. osniva u Zagrebu s arhitektom Slavkom Benedikom građevno poduzeće (Benedik i Baranyai) u kojemu je godina-ma suvlasnik i glavni projektant. Nakon prestanka rada poduzeća 1930. djeluje samostalno. Suradivao je s likovnim umjetnicima (I. Meštrović, M. Uzelac, J. Turkalj); bio je neko vrijeme predsjednik Proljetnoga salona u Zagrebu.

Projektirao je stambene i javne zgrade te obiteljske kuće u kojima primjenjuje oblike umjerene secesije. Dobro obaviješten o eur. umj. kretanjima, B. uspijeva secesijske poticaje pretopiti u originalna arhitektonska rješenja smirenih, uravnoteženih masa i neobične elegancije linija i ukrasnih detalja. U ranijim projektima jače je naglašen dekorativni moment — kuća Popović s reljefima I. Meštrovića, Trg bana J. Jelačića 4 (1907); stambene zgrade Marinkovića 4 i Trg hrvatskih velikana 9 (oko 1908); bivša Srpska banka (danas Hrvatski radio), Jurišićeva 4 (1910); kuća Štern, Boškovićeve 3; stambene zgrade u Boškovićevoj 8, Jurišićevoj 2, Palmotičevoj 7, Mihanovićevoj 18, Ilici 26. Projekti nastali između dva svj. r. pokazuju tendenciju prema redukciji dekorativnog inventara i ekspresivizaciji građevnog volumena — kuća Deutsch, Jurišićeva 24 (1924); Dom inženjera i tehničara, Trg burze 6 (1927); stambene zgrade na Trgu hrvatskih velikana 2 i 5, u Tkalčičevoj 4, u Dukljaninovoj i Derenčinovoj ulici.

Zasebno poglavlje čine njegove brojne obiteljske kuće u kojima postiže visoku razinu oblikovanja, napose u interijerima, gdje primjenjuje estetska načela J. Hoffmanna i bečkih umj. radionica (Wiener Werkstätte). Po jasnoj dispoziciji volumena s karakterističnim naglašavanjem krovnih ploha, a osobito po novoj interpretaciji unutrašnjeg prostora, njegove su obiteljske kuće među najboljim ostvarenjima te arhitektonske vrste u nas na početku stoljeća. Među njima se posebno ističu one nastale do I. svj. rata — kuća Tišov na Pantovčaku, kuće Benedik, Kell, Baranyai, Vinski i Hühn u Tuškancu 14, 16, 18, 22 i 24, te kuća Paskijević, Gvozd 2. Kasnijem razdoblju pripadaju obiteljske kuće M. Benedik, Gvozd 3, Petaj i Baranyai, Jakubovac 35 i 37, Lorković, Tuškanac 35 i kuća Sever na Korčuli (1930).

Gotovo u svakom projektu, od skromne obiteljske kuće do reprezentativne uglovnice, B. uspijeva očuvati umjetničku osobnost i ostvariti nekonvencionalna arhit. rješenja, čime je dao jasno obilježje arhitekturi Zagreba.

LIT.: A. Laslo, Aladar Baranyai i građanski ideal, *Arhitektura*, 1983—84, 186—188. Ž. D.

BARANJAI, Pavao, arhitekt (Zagreb, 17. VII. 1912 — 1. II. 1984). Završio je studij na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Projektirao stambene i industrijske objekte u Zagrebu (Bogovićeva 1a, 1956; Martićeva/Vojnovićeva, 1957; Savska/Vukotinovićeva, 1959) i Varaždinu. Njegova je arhitektura zasnovana na funkcionalnim i racionalnim postavkama.

BARANJAI, Vlasta, keramičarka (Zagreb, 29. X. 1909 — 23. V. 1994). Školovala se u Parizu (1926/27), Beču (1927/28) i na Akademiji u Zagrebu 1928—33 (H. Juhn). Izlaže od 1929. Na Obrtnoj školi u Zagrebu stekla je zvanje visokokvalificiranog keramičara 1935. Radi ukrasnu keramičku plastiku u majolici i unikatnu upotrebnu keramiku, pretežno u tehnici grafita (*Golubica*, 1954; *Pokretne keramičke vaze*, 1963). Čest su joj motiv prizori iz pučkoga života. Dobila je Zlatnu medalju na Međunarodnoj izložbi umjetnosti i tehnike u Parizu 1937. Samostalno je izlagala u Zagrebu 1981.

LIT.: M. Baričević, *Povijest moderne keramike u Hrvatskoj*, Zagreb 1986.

V. T. K.

BARAT, selo nedaleko od Kanfanara. Između Barata i Črvara nalaze se ostaci benediktinske ranoromaničke crkve Sv. Petra »in Vincolis« s tri polukružne izbočene apside i cisternom dozidanom uz juž. zid crkve. Dio vratnica, ukrašen ranoromaničkom viticom, upotrijebljen je kao spolij u selu (kuća br. 12). U blizini crkve nađena je srebrna capsella za relikvije i srebrni križ s natpisom »Petrus votum solvit« i lančićem.

BARBAN, selo *SI* od Pule. Srednjovj. utvrđeno naselje najprije je pripadalo pazinskoj gospoštiji, od 1374. Habsburgovcima, od XVI. st. Veneciji; od 1535. u vlasništvu venec. obitelji Loredan. Središte naselja činio je kaštel, čiji je sjev. dio 1700. adaptiran u veliku jednobrodnu crkvu Sv. Nikole. U crkvi ima pet baroknih mramornih oltara, na kojima su slike majstora